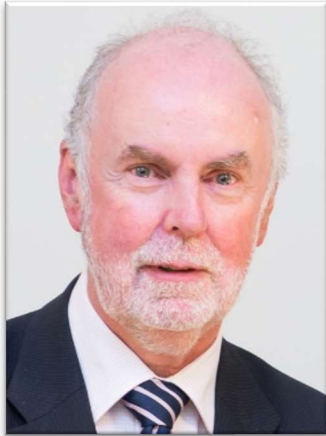

“Goede analyse voor een beter beleid” - Jan Smets

Jan Smets

Ex-Gouverneur, Nationale Bank van België

ABSTRACT

Interview met Jan Smets, ere-gouverneur van de Nationale Bank van België.

INTERVIEW

Tijdens uw loopbaan heeft u tal van crisissen (oliecrisissen, muntcrisissen, beurscrashes, financiële crisis, overheidsschuldencrisis, ...) meegemaakt en dikwijls meegewerkt aan de oplossing ervan. Welke crisis (sen) heeft (hebben) het meest indruk gemaakt op u? Kan een economie leven zonder crisissen?

De crisis die mij het meest heeft ‘omvergeblazen’ is toch de financiële crisis van 2008. Met name in ons land stond het financieel systeem aan de rand van een implosie, en haar gevolgen voor de economie zijn zeer ernstig geweest en voelen we tot op de dag van vandaag - ook al is het bankbedrijf nu veel beter gereguleerd en

gecontroleerd en is het risicobeheer in de banken veel gewichtiger en beter geworden. De crisis was een zoveelste illustratie van een simpele waarheid, namelijk dat zelfgenoegzaamheid heel gevaarlijk is. Voor de crisis dacht men te snel dat monetaire en budgettaire stabiliteit voor de 'great moderation' konden zorgen. De crisis heeft aangetoond dat ook financiële stabiliteit cruciaal is. Maar helaas heeft ze ook geïllustreerd dat een te ongebreideld geloof in hoge rendementen - of in meer algemene zin, hoogmoed - gemakkelijk tot excessen leidt. Dat kan nog steeds nieuwe crisissen voeden, indien niet in de financiële sector dan elders. Daarom is zorgzaam en ethisch gedrag belangrijk, omkaderd door een vooruitziende regelgeving.

Sinds de financiële crisis is er opvallend meer aandacht voor de toenemende inkomensongelijkheid en groeiende armoede. Is dit een gevolg van een falend beleid of zijn er nog andere al dan niet structurele factoren?

De grotere ongelijkheid resulteert ten dele uit de globalisering van de economie, die aan de ene kant enorme winsten oplevert voor diegenen die performant op dat wereldtoneel kunnen optreden, en aan de andere kant de positie aantast van grote groepen in de samenleving die blootgesteld worden aan de internationale concurrentie. Het beleid draagt echter ook een grote verantwoordelijkheid: het moet er veel beter op gericht worden om de - op zich heilzame - mondialisering inclusief te maken. Mensen moeten actiever opgeleid en begeleid worden om een job, een inkomen, een toekomst te vrijwaren doorheen de vele transities in de economie. En armoede moet effectiever worden bestreden én door een actief werkgelegenheidsbeleid - want werk is een krachtig wapen tegen armoede - én door een behoorlijke sociale bescherming. Dat ook in ons land één op vijf gezinnen onderhevig is aan kansarmoede, is niet aanvaardbaar.

U was een van de architecten van het globaal Plan van de regering Dehaene om België voor te bereiden op de toetreding tot de EMU. Welke waren de meest in het oog springende maatregelen en wat was hun effect? Ligt het sinds de financiële crisis van 2008-2009 gevolgde beleid in het verlengde van die aanpak?

Het globaal plan van 1993 had drie belangrijke pijlers: herstel van het concurrentievermogen, bevordering van de werkgelegenheid en gezondmaking van de begroting en meer in het bijzonder de sociale zekerheid. De blikvangers ervan

waren een bevrozing van de lonen, lagere sociale lasten, de omschakeling naar de gezondheidsindex voor de indexering van lonen en uitkeringen, ingroeibanen voor jongeren, soepeler rekruteringsregels, een uitgavennorm in de ziekteverzekering, extra middelen uit indirecte belastingen en een bijdrage van vermogensinkomens. Het plan was een krachttoer; beslist op een moment dat het de economie niet voor de wind ging, zorgde het toch voor een grote vertrouwensboost op de markten, en op termijn voor een versteviging van de economie die de poort naar de euro opende. Het zorgde immers voor een herstel van de concurrentiekracht, er kwamen 200.000 banen bij tegen het eind van de jaren negentig, en het begrotingstekort werd beperkt van ruim 9% bbp in 1993 tot 1% in 1998, waardoor de overheidsschuld eveneens ging dalen. Het beleid sinds de crisis van 2008 heeft een soortgelijke inspiratie gehad: concurrentiekracht vrijwaren, inzetten op jobs en de overheidsfinanciën opnieuw op het goede pad krijgen. Dit laatste is, ondanks toch vele jaren van economische groei, onvoldoende gebeurd.

De rode draad van uw loopbaan is ongetwijfeld de macro-economische analyse. U heeft de structurele veranderingen in België van nabij kunnen bekijken (en waarschijnlijk zelf kunnen bijsturen). Welke zijn de opvallendste verschuivingen die hebben plaats gevonden?

Er zijn diverse belangrijke mutaties, en die zijn niet alleen eigen aan ons land. De vergrijzing van de samenleving is een grote budgettaire uitdaging, die een beleid van trendmatige schuldvermindering verantwoordt, maar ook een enorme uitdaging voor onze economische groei. Ze dreigt immers het arbeidsaanbod te verschromelen en aldus de economische activiteit zelf aan te tasten. Vandaar dat we een 'shift' moeten maken van de cultuur van het selectiebureau (we kunnen in overvloedige arbeidsreserves selecteren) naar die van het talentenbureau (we moeten alle beschikbare talent valoriseren). De technologie, en recenter de digitalisering, zorgen voor enorme nieuwe kansen op productiviteitsgroei - dé determinant van welvaart - maar stelt traditionele wetmatigheden ter discussie. En ook de internationalisering van onze economie is er nog op vooruitgegaan. Een en ander vereist dat een economie vlot transitie aan kan van activiteiten die achteruitgaan naar meer belovende business. Dat vraagt meer dynamiek in het ondernemingslandschap en ook vlotte mobiliteit van mensen, die daarbij geholpen moeten worden door permanente opleiding. De klimaatuitdaging is een nieuwe structurele uitdaging, die reusachtige investeringen vergt alsook een aanpassing van het productie- en consumptiegedrag.

Als directeur van de NBB was u ook verantwoordelijk voor de studiedienst van de NBB. Welke thema's stonden centraal naast het voorbereiden van de traditionele economische vooruitzichten en het schrijven van het jaarverslag van de NBB?

De focus was uiteraard zeer afhankelijk van de economische ontwikkeling zelf, nationaal en internationaal. Economische groei, werkgelegenheid, overheidsfinanciën, concurrentiekracht zijn steeds op de agenda geweest. Twee domeinen hebben in de loop van de jaren zeker aan gewicht én aandacht gewonnen. Het eerste is het monetaire beleid in een Europese Monetaire Unie. Dat heeft grondige(r) analyse gevergd van inflatie en haar determinanten, maar ook van de wijze waarop een centrale bank in moeilijke omstandigheden (financiële crisis, schuldencrisis, recessie,...) haar mandaat van monetaire stabiliteit in de gehele eurozone dient waar te maken. Het tweede is de interactie tussen de reële en de financiële economie. De crisis met name heeft aangetoond dat monetaire en budgettaire stabiliteit niet volstaan, er is ook financiële stabiliteit nodig. De relaties tussen deze laatste enerzijds, en het monetaire beleid en de reële economie anderzijds, vergen vandaag terecht veel meer aandacht dan vroeger.

In de aanloop van de lancering van de girale euro op 1 januari 2002 was u commissaris-generaal voor de euro, in opvolging van Guy Quaden. De opdracht was alle actoren verder motiveren en helpen om zich voor te bereiden op deze historische gebeurtenis. Hoe kijkt u terug op die rol?

Dat was een zeer uitdagende én voldoening gevende rol. De omschakeling was een grootscheepse operatie die de voorbereiding vergde van heel wat acteurs : banken, ondernemingen, consumenten, overheden...Zij werd georganiseerd via vier werkgroepen. De financiële werkgroep was verantwoordelijk voor de omschakeling van bankoperaties en cash, de werkgroep overheid boog zich over de wetgeving en de omschakeling van de bestuurlijke informaticatoepassingen, de werkgroep ondernemingen en consumenten onder meer over de continuïteit van contracten en de info over de prijzen, en de communicatiegroep bereidde de acteurs voor op de nieuwe munt. Een en ander verliep heel goed, dankzij de uitstekende voorbereiding en samenwerking. "De Belgen hebben de euro omarmd", zo zei ik in de eerste dagen van 2002 vaak in de media.. een voorbeeld van hoe een grote, ook logistieke operatie goed kan lopen als ieder bijdraagt.

Als gouverneur van de NBB was u ten minste eenmaal per maand in Frankfurt voor de discussie en beslissing over het te voeren monetair beleid van de ECB. Het instrumentarium van het monetair beleid is sinds ruim 10 jaar grondig uitgebreid. Leidt een terugblik op die periode tot gemengde gevoelens of niet?

Het is juist dat de omstandigheden - financiële crisis, crisis van de 'sovereigns', financiële fragmentatie,...- de Europese Centrale Bank ertoe genoopt hebben haar instrumentenarsenaal aan te passen. Er is heel wat creativiteit én daadkracht nodig geweest om de ECB in staat te stellen haar mandaat goed te blijven vervullen. Maar dat was absoluut noodzakelijk. Met name onder president Draghi zijn twee essentiële beslissingen genomen. De eerste - in 2012 - was de beslissing om indien nodig en onder voorwaarden papier van sommige landen aan te kopen; die 'whatever it takes'-beslissing was cruciaal om de fragmentatie in de eurozone en de vrees voor een exit uit de euro tegen te gaan, en zo de doeltreffendheid van het monetaire beleid in de gehele eurozone te vrijwaren. De tweede - in 2015 - was de beslissing om massaal overheids- en bedrijfsobligaties aan te kopen; die 'QE' (quantitative easing) was cruciaal om het deflatiegevaar af te wenden. Samen met de beslissing om een bankenunie te maken, hebben die maatregelen van de ECB de euro gered en de euro-economie voor een nieuwe recessie behoed. Daarvoor zijn terecht onconventionele instrumenten gehanteerd, en het laat zich aanzien dat die ook in de toekomst verder tot de 'toolbox' van de centrale bank zullen blijven behoren.

Door het ingrijpend optreden van de ECB sinds de financiële crisis leeft het gevoel dat de centrale bank onmisbaar is geworden omdat regeringen blijkbaar niet de moed hebben om structurele aanpassingen te beslissen en ze ook uit te voeren. De oproep van de ECB krijgt nauwelijks gehoor. Is er nood aan een nieuwe crisis vooraleer bijkomende stappen zullen gezet worden in de verdere uitbouw van de noodzakelijke versteviging van Europa?

Ja, het is correct dat het monetaire beleid meer ondersteuning nodig heeft van andere acteurs. Regeringen behoren hun begrotingen en schulden onder controle te brengen, waardoor ze meer ruimte krijgen om zelf de economie te ondersteunen. Dat is nog niet genoeg gebeurd in heel wat landen waaronder het onze, en daar waar die ruimte wél bestaat wordt ze onvoldoende benut. En regeringen en andere acteurs zoals sociale partners zouden via structurele hervormingen nog méér kunnen doen om het groeipotentieel van de economie te versterken; ik denk dan

aan innovatie, begeleiding van transities, permanente opleiding,... men vergeet overigens vaak dat in een onvoldoende reële groei ook deels de oorzaak ligt van de lage rendementen op het sparen ! En, last but not least, behoeft de Europese Monetaire Unie verdere verdieping. We hebben een monetaire unie met één monetair beleid en een gemeenschappelijk banktoezicht, maar we hebben geen kapitaalmarktenunie, geen economische en begrotingsunie... en dat dreigt ons zuur op te breken bij een volgende crisis. Zo zou een echte budgettaire capaciteit om de economie te sturen op Europees niveau een welkome aanvulling vormen op het eengemaakte monetaire beleid.

U was tevens professor aan en ook voorzitter van de katholieke hogeschool EHSAL. Dat contact met de studenten was ongetwijfeld niet altijd evident gezien de zeer drukke agenda. Hoe kijkt u terug op die ervaring? Wat dat een uitlaatklep?

Ik heb steeds graag de zaken uitgelegd, en meer in het bijzonder de mechanismen van economie en monetair beleid toegelicht aan jongeren. Uit een cursusopdracht aan de toenmalige EHSAL is ook mijn bestuurs- en later voorzittersrol van de hogeschool geresulteerd. En dat heb ik heel graag gedaan, omdat ik het gevoel had bij te dragen aan iets waarvan men het belang moeilijk kan overschatten: kwaliteitsvol onderwijs dat vormt en wapent. In de eerste plaats ten behoeve van de persoonlijke ontwikkeling als mens. Maar ook om voor te bereiden op een professioneel leven waarin ieder op een voldoening gevende wijze aan de slag kan.

U bent vele jaren voorzitter geweest van het steering committee van het Belgisch Financieel Forum (BFF). Het BFF organiseert jaarlijks zo'n 100 activiteiten over gans België en kan nog steeds rekenen op een grote belangstelling. Hoe evalueert u dat succes en wat kan nog gedaan worden om indien nodig de rol van het BFF te versterken?

Ik was heel graag voorzitter van het BFF, en ben trots en blij met zijn blijvend succes. Dat is te verklaren door twee belangrijke elementen, denk ik. Eén: de samenwerking van diverse acteurs - financiële autoriteiten, financiële instellingen en academische wereld. Twee: de nabijheid die men creëert dankzij de prachtige werking op het terrein, gedecentraliseerd overal in het land. Ik denk dat dit succes kan worden geconsolideerd door die twee voorname troeven te blijven uitspelen, en ook zo kort als mogelijk op de bal te spelen door informatie te leveren en

gedachtewisseling te organiseren over nieuwe regulering en ontwikkelingen in de financiële sector en economie.

De titel van uw recentste boek ‘Economie en het goede leven – Wat ik ervan geleerd heb’ geeft de indruk dat het goede leven enkel mogelijk is door de economie. Welke lessen trekt u?

Neen, goed of gelukkig leven is zeker niet of niet alleen afhankelijk van goede economie. Uit analyse van gelukseconomen blijkt dat het meer afhangt van andere waarden en met name van een goed gevoel in samenleving met anderen. Maar goede economie kan natuurlijk wél bijdragen aan een behoorlijk werkende samenleving. Naar de woorden van Nobelprijswinnaar Economie Phelps is dat een economie die dynamiek genereert maar ook voor voldoende inclusie zorgt. In mijn boek probeer ik, aan de hand van de analyse van diverse ervaringen, uit te leggen wat die goede economie zou betekenen voor wereldhandel, groei en werkgelegenheid, het financieel systeem,... At the end of the day draait het daarbij vaak om zorgzaam, verantwoordelijk en ethisch gedrag.

Sinds u met pensioen bent, heeft u nog enkele bestuursmandaten (zoals Brussels Airlines, Broeders van Liefde). Wat zijn uw drijfveren om deze functies nog uit te oefenen?

Ik ben voor beide functies gevraagd en heb er positief op gereageerd, omdat ik beide entiteiten heel boeiend vind, net trouwens als de zorginstellingen (zoals ziekenhuis Sint-Lucas Gent) waar ik eveneens actief ben. Met Brussels Airlines ontdek ik een onderneming die haar onbetwistbare troeven moet blijven uitspelen in een zeer concurrentiële omgeving. De andere engagementen situeren zich in de zogeheten ‘social profit’-sector die steeds op mijn sympathie heeft kunnen rekenen, vanwege de cruciale rol die hij speelt in de moderne, zorgzame samenleving die we toch horen te zijn. En die social profit levert, in tegenstelling tot wat sommigen beweren, wel degelijk ook een aanzienlijke bijdrage aan de toegevoegde waarde van onze economie ! En, tenslotte, stellen die activiteiten me in staat nog bij te dragen aan de samenleving die me zoveel kansen heeft geboden... en ook om jong te blijven !

Wat waren uw redenen om het politie/detectiveverhaal 'Theater' te schrijven? Liggen er nog dergelijke projecten op uw schrijftafel?

Ik ben opgegroeid in een gezin met grote liefde voor het geschreven woord: mijn vader was journalist en schreef enkele romans, mijn moeder was een grote fan van Agatha Christie. Niet zo verwonderlijk dus dat ik - op een moment dat ik de idee had van een thrillerplot - ook in de pen ben gekropen. Schrijven heb ik steeds graag gedaan, en zo is die politieroman er gekomen, over een inspecteur die een moordzaak in het Gentse moet oplossen. En daar zal het allicht niet bij blijven: mijn uitgever heeft me gevraagd een tweede politieroman te schrijven, en daar ben ik nu mee bezig.